

Mellékletek:

Unghváry László gyóni birtokalapító tevékenysége 1898-1919

A ceglédi kötődésű Unghváry familia neve főként az idősebb korosztályokban mondható ismertnek a dabasi körzetben. A XX. század első felében Gyón község határában működő uradalmuk még ma is a homoki gazdálkodás mintapéldája. Fogynak, sajnos lassan elfogynak azonban az emlékezők, akik itt valaha napszámosként vagy cselédként, esetleg a lőtér kisajátítás előtt tanyaszomszédként élték át a nagy időket. A lexikonok a birtokalapító Unghváry László (1856-1919) életútjáról és nemzetközileg számon tartott kertészeti tevékenységéről megfelelő információt biztosítanak, de a lényegre törő mondatokban a gyóni tevékenységre, az itteni gazdaság működésére rendszerint még utalás sincs. Az alföldi homok egyik meghódítójának szőlőtermelő munkássága – ceglédi kezdeményezésre - Pest Vármegye Értéktárába 2018-ban került be, és a javaslat kellő részletességgel ismerteti életútját, így jelen összeállítás - a szükségtelen ismétléseket mellőzve - kifejezetten annak gyóni vonatkozásait lajstromozza.

Unghváry László faiskolájával, szőlőterületeivel a XIX. század végére nötte ki a ceglédi határt. Kecskeméti területszerzési kísérletei nem jártak sikerrel, így 1898. szeptemberében megvásárolta a szolnoki Tiszavidéki Hitelintézet és Takarékpénztár 494 holdas birtokát a gyóni Göbolyjárás dűlőben. Önmagáért beszél, hogy a terület több mint fele legelő volt, további 40 kh terméketlen homokkal és magába foglalt még 50 kh 621 négyszögöl erdőt is. Az első elképzelések a kifarcellázásról és tovább értékesítésről szóltak, melynek bevétele jelentősen támogathatta volna a ceglédi beruházások anyagi hátterét, de erre az egyszerű és jól kiszámítható üzleti tranzakcióra a földszerető, terméketlen birkalegelőkből aranybányákat varázsló Unghváry László képtelen volt. Ezért az adottságainak megfelelően tovább működtette a birtokot, és a helyi emlékezet úgy őrizte meg, hogy Ceglédről rendszeresen könnyű homokfutó hintóval átjárva ellenőrizte az intéző munkáját, városa sajtójában pedig akácerdő telepítési terveinek adott hangot. Az 1910. évi gazdacímár igazolja a teljesítést, ugyanis a változatlanul 494 kh összes területből az erdő részaránya a telepítéseknek köszönhetően 95 kh-ra nőtt, azaz közel megduplázódott. (Szántó 157 kh, kert 1 kh, szőlő 4 kh, legelő 231 kh, erdő 95 kh, használatlan 6 kh, kataszteri tiszta jövedelem 767 ak.)

1913-ban ugyancsak fontosnak tartotta tájékoztatni a ceglédieket, hogy minden költséget magára vállalva tanyai iskolát nyitott a gyóni Zedlitz-majorban. (Az iskola azonban rövid működés után az első világháború időszakában megszűnt, alapítását, működését, utóéletét külön javaslatban célszerű ismertetni és tárgyalni.) A birtokot a többszörösére, ezer hold feletti gazdasággá, azaz uradalommá bővítette a következő években. 1916. június 1. és 1918. november 30. közötti vásárlásaival, mindösszesen 1.542 holddal Gyón község legnagyobb gazdaságát alakította ki, mellyel gyakorlatilag összefüggő terület jött létre a Göbolyjárás dűlőtől Alsóhernád vasútállomás irányába, egyes részekkel a sínpályán is átnyúlva. A háttérben a kereskedelemügyi miniszter 67.270/1916. számú rendelete húzódott meg, melyben engedélyezte a ceglédi székhelyű Unghváry László Faiskola, Szőlő és Borgazdasági Rt. által létesíteni tervezett keskeny nyomközű (760 mm), lóüzemű kisvasutat. A földrészletek eladói és további adatok az adásvételek sorrendjében:

- Elsőként 1916. június 1-én az alsódabasi Szőke Lajostól összesen 65 kh 1001 □-öl területet vásárolt az Új osztás és réti tag dűlőben (szántó 6 kh 147 □-öl, legelő 1 kh 1281 □-öl, erdő 57 kh 1173 □-öl, összesen 22,23 ak).

- Az 1917. február 14-én kötött szerződéssel, a dabasi Halász Zsigmondtól a Mélyállási erdődűlőben és az Új osztás és réti tag dűlőben vett összesen 421 kh 210 □-öl, 283,73 ak értékű területtel tovább gyarapodott (szántó 29 kh 1558 □-öl, legelő 200 kh 1190 □-öl, erdő 190 kh 267 □-öl, ház és udvartér 220 □-öl, út 174 □-öl). A megegyezés nehézségeit mutatja, hogy pótszerződés kötésére került sor 1917. október 24-én.

- Ugyanezen a napon, azaz 1917. február 14-én Dr. dabasi Halász Móric gyóni lakossal is sikerült megegyezni az Új osztás és réti tag dűlőben összesen 167 kh 30 □-öl, 78,21 ak tulajdonjogának átruházásáról 185.718 korona 48 fillér vételárért (legelő 80 kh 707 □-öl, erdő 86 kh 923 □-öl). Ebben az esetben 1917. október 18-án kellett pótszerződést kötni.

- 1918. november 14-én a budapesti Károlyi Gézától az Új osztás és réti tag dűlőben összesen 180 kh 1494 □-öl, 78,22 ak kataszteri tiszta jövedelmű területet vásárolt (szántó 22 kh 1219 □-öl, legelő 145 kh 32 □-öl, erdő 12 kh 308 □-öl, ház és udvar 210 □-öl, út 1325 □-öl).

- Még ugyanebben a hónapban, 1918. november 30-án az alsódabasi Csajághy Bélától a Göböljárasi dűlőben 1.135.840 korona vételárért összesen 212 kh 1553 □-öl, 1051,71 ak értékű területet vett meg (szántó 39 kh 1341 □-öl, rét 161 kh 1593 □-öl, mocsár 10 kh 1474 □-öl, ház és udvartér 345 □-öl).

Az uradalom összesített méretét és szerkezetét a telekkönyvi adatokkal egyezően tükrözi az 1925. évi gazdacímtár: Összes terület 1542 kh, ebből szántó 312 kh, kert 2 kh, szőlő 15 kh, rét 170 kh, legelő 537 kh, erdő 481 kh, földadó alá nem eső 25 kh.

A birtokalapító uradalommal kapcsolatos terveinek végrehajtása azonban már a család következő generációjára maradt, ugyanis Unghváry László 1919-ben, a Tanácsköztársaság időszakában képtelen volt elviselni ceglédi gazdaságának kommunizálását, mely az egyéb megalázásokkal együtt végül a sírba vitte augusztus tizenegyedikén.

Feltétlenül említést érdemel, hogy a gyóni birtok felügyeletében az 1898-1919 közötti időszakban Unghváry László első házasságából született gyermekei, Huszthy Jánosné Unghváry Vilma (1879-1906) és Unghváry Ede (1881-1914) családjai is közreműködtek. Mi több, Huszthy János kiszombori földbirtokos és Unghváry Vilma gyermeke Gyónon, a göböljárasi majorban született 1900. július 8-án. Huszthy Jenő János keresztlőjére július 29-én került sor Sáriban, keresztszülői Unghváry Sándor és Huszthy Ilona voltak.

Férje első világháborús hősi halála után itt élt özv. Unghváry Edéné Molnár Aranka is a három kiskorú gyermekével (László, Vilma és Ede). A Tanácsköztársaság idején elszenvedett rekvirálásokat településünk monográfiája is megőrizte: „Pákozdi Gábor a gyóni ellátatlanok számára teljesítette a felsőbb hatóságok utasítását és Gyónon özv. Ungváry Edéné nagybirtokostól elvitt egy ménlovat és nagyobb mennyiségű tűzifát, ifj. Halász Zsigmond birtokostól pedig lakberendezési cikkeket. Tevékenysége miatt az ellene 1922. áprilisában hozott ítélet szerint öt év fegyházbüntetést kapott 10 évi hivatalvesztés és politikai jogainak felfüggesztése mellett.”

A gazdatisztek közül Hrebenda Gyula okleveles gazdász nevét rögzítette az Országos Magyar Gazdasági Egyesület 1906-1907. évi évkönyve.

Unghváry László alaposan átgondolt gyóni birtokalapítására nincs hasonló példa településünk helytörténetében. Kitervelőjét és végrehajtóját joggal nevezték el az alföldi homok hősének. Az egyedi gazdaságszervezés értékes adaléka településünk történetének és egyben jelentős gyarapítója értéktárunk agrár- és élelmiszergazdaság kategóriájának is

Bibliográfia

Unghváry László: A gyümölcskertészet alapismeretei. Kecskemét, 1878.

Unghváry László: Unghváry László gyümölcsfaiskolája Cegléden. Bp., 1895.

Unghváry László: Faiskola árjegyzék 1886-tól 1918-ig.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület 1906-1907. évi évkönyve XVI. kötet. Pátria Rt., Budapest, 1907. p. 258.

Dr. Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai - Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I. kötet. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1910. p. 74.

Rubinek Gyula (szerk.): Magyarországi gazdacímtár 1911. OMGE, Budapest, 1911. p. 525.

Ceglédi Ujság: Áldozatkészség. 1913. augusztus 31. p. 2.

Czegléd: Iskola alapítás. 1913. augusztus 31. p. 3.

Czegléd: Iskola megnyitás. 1913. november 9. p. 4.

Félegyházi Hírlap egyesült Félegyházi Híradó: Áldozatkész tanügybarát. 1913. november 16. p. 4.

Kecskeméti Ujság: Iskola megnyitás. 1913. november 21. p. 3.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, XIV. kötet. Telgárti – Zsutai. Hornyánszky Viktor, Budapest, 1914. p. 668.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének Budapesten 1919. évi december hó 16-ik napján tartott rendes bizottsági közgyűlésén olvastott a vármegye alispánjának jelentése, amely a következőképen szól. (Folytatás.) 1920. február 26. p. 101.

Rozsnyói Miklós: Látogatás ceglédi Unghváry László-féle faiskola, szőlőtelep és borgazdaságban. Ország-Világ, 1921. október 16. pp. 489-490.

Magyarország földbirtokosai és földbérlői. (Gzadacímtár.) Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1925. p. 468.

Sárkány József: Nagy idők sodrában. Volt ceglédi tanítványok, Cegléd, 1929. 211 p.

Kolofont József (szerk.): Magyar városok monográfiája X. Cegléd. A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1931. pp. 348-350.

Gesztelyi Nagy László: A homok hősei: Csókás József, B. Tóth Ferenc, Mathiász János és Unghváry László. Szerzői kiadás, Kecskemét, 1938. Unghváry Lászlóról: pp. 92-149.

Feyér Piroska: Szőlő- és borgazdaságunk történetének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. p. 128, 129, 180, 198.

Petri Edit - Torzsa István (szerk.): Tanulmányok a 700 éves Dabas történetéből. Dabas Nagyközségi Tanács, Dabas, 1975. p. 170 (táblázat), 227, 232.

Hídvégi Lajos: A homok hőse szőlészetet, borászatot tanult. Pest Megyei Hírlap – Ceglédi Hírlap, 1979. szeptember 13. p. 13.

Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 2. kötet, L-Z. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. pp. 930-931.

Dr. Laposa József: Unghváry László (1856-1919). In: Dr. Für Lajos és Dr. Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok R-Zs. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest, 1989. pp. 522-526.

Sárkány József: Unghváry László (1856-1919). In: Kürti Béla (összeállította): Írók és költők vallomása Ceglédről. Irodalmi olvasókönyv. Ceglédi Sporttörténeti Alapítvány, Cegléd, 1998. pp. 61-63.

Markó László (főszerk.): Új magyar életrajzi lexikon VI. Sz-Zs. Helikon Kiadó, Budapest, 2007. pp. 963-964.

Pándy Tamás: A lajosmizsei vasútvonal és a Pestszentimre állomás 120 éves története. Dr. Széky Endre Pestszentimrei Történeti Társaság és a szerző, Budapest, 2009. pp. 137-138.

Pándy Tamás: A lajosmizsei vasútvonal 125 éves története. Dr. Széky Endre Pestszentimrei Történelmi Társaság és a szerző, Budapest, 2014. pp. 176-177.

André Zoltán, Dégi Zoltán, Donkó Károly, Fehér Sándor, Hajnal Imre, Hatos Tamás, dr. Oroszi Sándor (szerk.): 65 év az alföldi erdők felvirágoztatásáért - NEFAG ZRT. - 1950-2015. Nefag Zrt; Szolnok, 2015. pp. 49-50.

Valentyik Ferenc: A gyóni Unghváry uradalom erdőgazdálkodása (1898-1945). Kézirat, 2018.
Wikipédia szócikkek: Gesztelyi Nagy László, Rubinek Gyula, Szinnyi József (bibliográfus), Unghváry László.

Összeállította: Valentyik Ferenc